

บทที่ 2

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพลงกล่อมเด็กจัดว่าเป็นวรรณกรรมอย่างหนึ่ง หากจะเข้าไปศึกษาถึงความหมายเพื่อจะนำกลับมาวิเคราะห์ถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคมของไทย ในด้านประวัติศาสตร์ให้สอดคล้องกันกับเศรษฐศาสตร์การเมือง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้วิธีคิดเชื่อมโยงให้เข้าใจใน เบื้องต้นก่อนว่า วรรณกรรมจัดว่าเป็นศิลปะแขนงหนึ่ง และศิลปะมักจะสะท้อนบางอย่างเพื่อสะท้อนเรื่องราวของผู้ที่สร้างสรรค์ผลงาน มาอธิบายถึงเรื่องราวในเพลงกล่อมเด็ก โดยนำเอาระบบศักดินาในสังคมไทย มาแสดงถึงปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ณ.ช่วงเวลานั้น แล้วจึงไป หาทฤษฎีมาสนับสนุนใน ขั้นตอนการวิจัย

2.1 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวคิดวิถีการผลิตแบบเอเชีย (Asia Mode Of Production) กับการอธิบายสังคมไทย

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ คณะ กล่าวว่า ระบบเศรษฐกิจของไทยในอดีตอยู่ในวิถีการผลิตแบบศักดินา ที่ต่างจากศักดินาของยุโรป ซึ่งไม่มีกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลในที่ดิน โดยถือว่าที่ดินทั้งหมดเป็นของพระมหากษัตริย์ ประชาชนสามารถเข้าไปทำกินเพาะปลูกได้แต่ไม่มีกรรมสิทธิ์ถือครอง วิถีการผลิต เพื่อพอยังชีพ ส่วนที่เกินจากการผลิตอยู่ในรูปของการส่งส่วยให้รัฐ ความสัมพันธ์ทางการผลิต เป็นลักษณะ เจ้า กับ ไพร่ โดยใช้อำนาจศักดินาควบคุมแรงงาน ส่วนพลังการผลิต กล่าวได้ว่ามีพลังการผลิตที่ต่ำ อาศัยธรรมชาติเป็นหลัก รัฐ ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการพัฒนาปัจจัยการผลิต ดังนั้นรัฐจะถือว่าเป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมด โดยชอบธรรมเพื่อดึงดูคส่วนเกินจากคนในชุมชน อันหมายถึงบรรดาไพร่ ทั้งด้านแรงงาน และด้านการส่งส่วย ที่ใช้อำนาจของระบบราชการเข้าไปจัดการแบบรวมศูนย์อำนาจ ด้วยวิถีการผลิตแบบเอเชีย สามารถนำมาอธิบายให้สอดคล้องกับบทเพลงกล่อมเด็กบางเพลง ที่สะท้อนอำนาจรัฐในทางชนชั้น ต่อการสะสมทุนจากการแรงงานจากการอ้างสิทธิ์โดยชอบธรรม ดังนั้นแนวคิดดังกล่าวนี้จึงเป็นประโยชน์ในงานวิจัยนี้ ที่ค้นคว้าเนื้อหาสาระจากเพลงเพื่อทำการศึกษาและวิเคราะห์ การอธิบายถึงบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง อย่างเป็นรูปธรรม

2.1.3 แนวคิดศิลปะเพื่อชีวิตศิลปะเพื่อประชาชน

จิตร ภูมิศักดิ์ สรุปแนวคิดที่ว่า ศิลปะเป็นผลิตรกรรรมบางอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นมา มีพื้นฐานมาจากการต่อสู้ของมนุษย์ในทางธรรมชาติและ การต่อสู้ชีวิตในสังคม งานศิลปะทุกชิ้นได้รับรากฐานจากชีวิตของมนุษย์ทุกคน และไม่เชื่อว่าศิลปะบริสุทธิ์ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งใดเลยไม่มี ศิลปะทุกชิ้นไม่ใช่มีแต่ความงามอย่างเดียว แต่ต้องมีความอปลักษณ์ รวมอยู่ด้วย ศิลปะคือความจริง ในชีวิตมนุษย์มีทั้งด้านความงามและความน่าเกลียดแต่ขึ้นอยู่กับว่าเราต้องให้น้ำหนักการแสดงของทั้ง 2 ด้านให้เท่าๆ กัน และผู้ที่สร้างสรรค์งานศิลปะทุกชิ้นต้องสำนึกว่า ศิลปะที่ออกมานั้นต้องมีหน้าที่เพื่อรับใช้สังคม ในบทบาทที่สะท้อนเหตุการณ์ของแต่ละช่วงเวลาที่มีการต่อสู้ นำไปสู่เปลี่ยนแปลง ของสังคม ด้วยเหตุนี้ การถ่ายทอดวรรณกรรมประเภท เพลงกล่อมเด็ก อยู่ในลักษณะที่สะท้อนทั้งส่วนที่ดีของสังคม เช่น การสั่งสอนอบรม จากผู้ใหญ่สู่เด็ก ในขณะที่บางบทเพลงโดยเฉพะทางภาคใต้ มักมีเนื้อหาที่เสียดสีสังคม ที่ไม่เหมาะกับเด็ก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงหน้าที่การรับใช้สังคมของเพลงกล่อมเด็กที่สะท้อนให้เห็นภาพทางสังคมทั้ง 2 ด้าน ที่สำคัญบางบทเพลงกลับสะท้อนให้เห็นถึงการแสดงออกทางความคิดที่พยายามต่อสู้ด้วยอุดมคติผ่านเพลงกล่อมเด็ก ซึ่งแท้จริงแล้วเรื่องราวที่แสดงออกมาในบทเพลงไม่เป็นที่ยอมรับของคนอีกกลุ่มหนึ่ง

2.1.5 แนวคิดเรื่องมนุษย์กับศิลปะ

ยศ สันตสมบัติ กล่าวถึงศิลปะกับสังคมในทางมานุษยวิทยาว่า มนุษย์ในสังคมวัฒนธรรมทุกแห่งหนทั้งโลกมีความต้องการที่จะสื่อ ระบาย สะท้อน หรือแสดงออกซึ่งอารมณ์ความรู้สึก ความเชื่อ และความคิดของตนด้วยรูปแบบและวิธีการต่างๆ เช่น การวาดภาพการปั้นรูป การแกะสลัก การรำร่า การร้องเพลง การทอดผ้า การประดิษฐ์เครื่องใช้และเครื่องประดับต่างๆ ฯลฯ กิจกรรมเหล่านี้มีองค์ประกอบร่วมกัน คือ การแสดงออกซึ่งอารมณ์ความรู้สึก ดังนั้นการแสดงออกซึ่งอารมณ์ ในเพลงกล่อมเด็ก และความรู้สึกที่แสดงออกมาจึงเป็นหน้าที่หลักของศิลปะ ดนตรี การรำร่า และนิทานพื้นบ้าน นักมานุษยวิทยา เรียกพฤติกรรมในรูปแบบต่างๆ เหล่านี้ว่าพฤติกรรมการแสดงออก (Expressive behavior) (C.R. Ember, อ้างใน ยศ สันตสมบัติ, 2540:225)

2.1.6 แนวคิดเรื่องดนตรีกับสังคม

John Blacking (1976: 32 - 88) ได้นำข้อมูลทางดนตรีและข้อมูลทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับสังคมนั้นๆ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวมี 2 ทาง คือ (อ้างถึงใน ช้างคัน ณ อยุธยา, 2544: 8)

- 1) ความสัมพันธ์ที่ดนตรีมีต่อสังคม (Music in Society and Culture) เพื่อศึกษาว่า ดนตรีมีบทบาทและหน้าที่อย่างไรในสังคม และส่งผลอย่างไรต่อสังคมนั้น

- 2) ความสัมพันธ์ที่สังคมมีต่อดนตรี (Society and Culture in Music) เพื่อศึกษาว่า บริบททางวัฒนธรรมอะไรบ้างที่ส่งผลให้ดนตรีมีลักษณะและรูปแบบอย่างที่เราพบอยู่ที่นี่ ทั้งรูปร่างลักษณะเครื่องดนตรี รูปแบบการบรรเลง ตลอดจนแนวทำนองเพลง

จากการศึกษาเพลงกล่อมเด็ก สามารถนำมาอธิบายถึงความสัมพันธ์ทั้ง 2 ด้านที่เกี่ยวข้องกัน คือ ความสัมพันธ์ที่ดนตรีมีต่อสังคม (Music in Society and Culture) ลักษณะเพลงกล่อมเด็ก จะไม่มีเครื่องดนตรีประกอบระหว่างการขับร้อง แต่อยู่ในวิธีการเดียวกันกับดนตรี เนื่องจาก มีการใส่ทำนองเข้าไปในเนื้อร้อง เพื่อสื่อความหมายด้านอารมณ์ ความรู้สึก ถ่ายทอดมาเป็นบทเพลง มีหน้าที่สร้างความรู้สึกล้นคลาญ ที่สามารถสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ของสังคม ในส่วนของความสัมพันธ์ที่สังคมมีต่อดนตรี (Society and Culture in Music) ถือว่าเป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลการกำหนดเนื้อหาของเพลง หากสังคมสงบสุข การถ่ายทอดบทเพลงจะแสดงออกทาง ธรรมชาติที่สวยงาม ตรงกันข้าม เมื่อสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางรุกรานความเป็นอยู่ บทเพลงที่ส่งออกมาจะสะท้อนความคิดที่ขัดแย้ง หรือ กดดัน และพยายามหาทางออกด้วยดนตรี เช่นกรณี การขับร้องเพลงกล่อมเด็ก

2.2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2525) อธิบายว่าวรรณกรรมต้นรัตน โกสินทร์ถูกผลิตและบริโภค ในสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เริ่มมีการขยายตัวทางการค้า การส่งออก ด้วยเหตุนี้ ชนชั้นนำในระบบศักดินา จึงทำการเปลี่ยนแปลงตนเองมาเป็นกระฎุมพีอย่างแพร่หลาย เป็นผลให้จารีตทางวรรณกรรมของศักดินาสมัยอยุธยาอ่อนตัวลง ขณะเดียวกัน ได้รับเอารูปแบบทางวรรณกรรมของประชาชน ที่มีลักษณะเด่นของการมีพลัง และความพร้อมที่จะปรับตัวเพื่อเข้าหาวรรณกรรมของชนชั้นสูง เป็นผลให้วรรณกรรมของชนชั้นสูงอยู่ในทิศทางเดียวกับวรรณกรรมไพร่ ที่พลิกเพลงได้ทุกโอกาส เพลงกล่อมเด็กถือว่าเป็นวรรณกรรมที่ถ่ายทอดจากไพร่สู่เจ้า(เกษม บุญศรี:2518) ซึ่งเนื้อหาของบทเพลงเป็นการแสดงออกถึง “พลัง” ที่แสดงออกมาทางความคิด และแปรเป็นบทเพลงกล่อมเด็กเป็นที่น่าเสียดายว่าภายหลังรัตนโกสินทร์ วัฒนธรรมตะวันตกได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก จึงเกิดการรื้อฟื้นระบบศักดินา และหัน ไปพึ่งวัฒนธรรมสันตฤต ซึ่งเน้นถึงวรรณะกษัตริย์ วรรณกรรมของชนชั้นสูงเริ่มออกห่างจากวรรณกรรมของประชาชนอีกครั้ง โดยนำเอาวรรณกรรมตะวันตกมาเป็นหลัก วรรณกรรมประชาชน เช่น งานของสุนทรภู่ ลำตัด ฯลฯ กลายเป็นที่ดูแคลน ซึ่งการผลิตวรรณกรรมของราชสำนักนั้น มีศัพท์เฉพาะทางภาษาต่างประเทศเข้ามา การตีพิมพ์รูปแบบวรรณกรรม การแสดงที่มีผู้ชมเฉพาะกลุ่ม สิ่งเหล่านี้เป็นการแสดงถึงการแบ่งแยกวรรณกรรมราชสำนักและวรรณกรรมประชาชนอย่างชัดเจน

จากการศึกษางานวิจัยนี้ ที่นำเอาวรรณกรรม ประเภท กาพย์กลอน ของสุนทร ภู่ มา ทำการศึกษาวิเคราะห์เหตุการณ์ในช่วงรัตน โกสินทร์ ที่เกิดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไพร่

และวัฒนธรรมชนชั้นสูง โดยศึกษาจากเนื้อหาในบทกวี ซึ่งพบว่าผู้ที่เสพวรรณกรรมสุนทร ภู์ ส่วนใหญ่ คือ ชนชั้นกระฎุมพี ด้วยเนื้อหาทางวรรณกรรมที่สะท้อนเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจ และสังคม ด้วยเหตุนี้ การศึกษาเหตุการณ์ในอดีต จากเพลงกล่อมเด็ก ที่มีเนื้อหาที่สะท้อนสังคมในทุกๆ ด้าน จึงเป็นกระบวนการเดียวกับการนำวรรณกรรมคันรตน โกสินทร์มาศึกษาหาบริบททางสังคม โดยนำเอาเนื้อเพลงกล่อมเด็กมาศึกษาให้เชื่อมโยงกับเหตุการณ์ในอดีตจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ มาทำการวิเคราะห์บริบททาง การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

2.2.2 กฎหมายตราสามดวง

กฎหมายตราสามดวง ถือเป็นหลักการต่อการกำกับและควบคุมสังคมไทยในอดีต ที่มีมาก่อนสร้างกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี โดยงานวิจัยนี้ได้ยก หมวด และมาตรา ในกฎหมายตราสามดวง มาวิเคราะห์เหตุการณ์ในอดีตที่สะท้อนผ่านเพลงกล่อมเด็ก จากการตรากฎหมายของรัฐที่ส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคม โดยกฎหมายที่ยกมาอ้าง จะอยู่ในหมวด ดังนี้

หมวด กฎมณเฑียรบาล

ข้อ 161

เครื่องราชูปโภคของพระมหากษัตริย์

ฝ่ายเครื่องราชูปโภค ทั้งปวง มหามงกุฎ มหาอุณาโลม พาทูร์ด ฉนิมมาลัย สร้อยมหาสังวาลย์ สะเอ็ง อุดริอุตราดวงไค 7 แฉว พระธำมรงค์ 3 องค์ทุกนี้ว่าพระหัตถ์ ขนอง กิ่งเกณู สนับเพลา รัตนกำพล กองเชิง รองพระบาท เสรีจราชูปโภค

(กฎหมายตราสามดวง : กรมศิลปากร)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

ข้อ 10

เครื่องยศบรรดาศักดิ์ นา 10000 ในเมือง นอกเมือง : ยี่ฮาน

ไอยการบรรดาศักดิ์นา 10000 ในเมือง ชีฮั่ว กระจิงหุ่มผ้าขาว บรรดาศักดิ์นา 10000 หัวเมือง ชีคานหามเก้อ๊ กระจิงหุ่มผ้าขาว บรรดาศักดิ์หัวเมืองนา 5000 ชีฮั่ว ร่มทงยู บรรดาศักดิ์นา 3000 ชีฮาน

(กฎหมายตราสามดวง : กรมศิลปากร)

ข้อ 16

ห้ามผู้มีบรรดาศักดิ์นำ 10000 ลงมาถึงนา 800 แห่หรือขี่ม้าเข้ามาในสนาม

อนึ่ง นา 10000 แลนา 5000 แลนา 3000 มาถึงนา 800 ห้ามแห่แลขี่ม้าเข้ามาในสนาม โยยการขุนดาบห้าม ถ้าขุนดาบมิได้ห้ามปรามไซ้ โทษขุนดาบ 3 ประการ ทีหนึ่งให้ภาคทัณฑ์ สองที่ส่งมหาดไทยจำ สามที่ส่งองครักษ์จำ ถูกขุนผู้ใดขุนดาบห้ามปรามมิฟังต่อคำต่อเถียงไซ้ มี โทษ 3 ประการๆ หนึ่งให้ส่งมหาดไทย ประการหนึ่งให้ส่งองครักษ์ ประการหนึ่งให้สักลงหญ้า ช้าง

(กฎตราสามดวง : กรมศิลปากร)

ข้อ 165

การแต่งกายของเมื่อยผู้มีบรรดาศักดิ์สูง ตั้งแต่เมียนา 10000 หัวเมืองทั้ง 4 เมียงจตุสมภัก มาถึงเมื่อยผู้มีบรรดาศักดิ์ 3000

เมียนา 10000 หัวเมืองทั้ง 4 เมื่องานใส่เสียรเทศมวยแพรเคารพย เมียงจตุสมภัก เก้าหนุน หยิกเกี่ยวแซมเสื้อนุ่งแพรจมรวจ เมียนา 5000 นา 3000 หนุนหยิกเกี่ยวแซมห่มดินทองสองบ่า

(กฎตราสามดวง : กรมศิลปากร)

ข้อ 172

ลำดับพระที่นั่ง และที่นั่ง สมเด็จพระพุทธเจ้าและเจ้านาย ในการพระราชพิธีออก สนามใหญ่

ครั้นรุ่งแล้ว นาฬิกาหนึ่ง มหาดไทยรายตั้งกระบวนในกลางสนามดาบซ้ายตามขวา พล สรรพยุทธ์แห่ช้างเข้ายืนตามกระบวนในท้องสนาม ในพระบันชรสิงห์นั้น ตั้งเสาดัตร์ 9 ชั้น 7 ชั้น 6 ชั้น 5 ชั้น 3 ชั้น 2 ชั้นแลชั้นหนึ่ง บัวหงายคั่นเงินคั่นทองคั่นนาก รั้งสมเด็จพระพุทธเจ้าเคียงฝ่ายซ้าย รั้งสมเด็จพระอุปราชหน้าทิมดาบสูงสองศอก หลังคาลายชกบ มีม่าน 4 ลาดพนัก พระราชกุมารกินเมือง [เตียง] สูงศอกคืบ หลังคาพับพลาตลาด พระราชกุมาร เยาวราชเตียงสูงคืบหนึ่ง พระราชนัดดาทั้งปวง [นั่งพื้น?] หน้าหลัง พระอาทิตย์ยืนเตียงสูงคืบ หนึ่ง 10 สอกวงฝ้ายรัดมัด ครอบพระโอรสรั้งถัดอาทิตย์ ขุนราชนั่งฉานหว่างเปล้า หัวพันทั้ง 4 นั่งหว่างหัวทิมดาบต่อกัน นายรองนั่งด้วยอินทเทรี มโหระทึกอินฉาน ระบายซ้ายขวา ฯ

(กฎตราสามดวง : กรมศิลปากร)

กฎหมายลักษณะรับฟ้อง

มาตรา 10

ราษฎรมาฟ้องด้วยคดีประการใด ๆ แลมิได้ตั้งสังกัดมูลนาย อย่าเพิ่งรับไว้ บังคับบัญชาเป็นอันขาดทีเดียว ให้ส่งตัวผู้หาสังกัดมิได้นั้นแก่สัสดีเอาเป็นคนหลวง

(กฎตราสามดวง : กรมศิลปากร)

พระไอยการทาส บทที่ 6

ข้อ 4

มาตราหนึ่ง ผู้ใดขายคนลูกเมียสิ่งอันใดแก่ท่าน แลทำสารกรมธรรม์ให้เจ้าสิน ๆ ก็ภาซื่อให้เงินแก่ผู้ขาย ๆ เอาเงินท่านไป แลมิได้เอาสิ่งอันขายมาให้แก่ท่าน ๆ ว่าลวงท่าน ถ้าพิจารณาเปนสัจให้เอาคืนสินตั้งใหม่ทวีคูณให้เจ้าของ เหลือนั้นเป็น ^{สินใหม่} กิ่ง

ทนาย

(กฎตราสามดวง : กรมศิลปากร)

พระไอยการตำแหน่งนาพลเรือน

บทที่ 23

ออกขุนจักรวัดจินดากราบทูลพระกรุณาว่า ขุนอาษา หมื่นอาษา ขุนช่าง หมื่นช่าง แล นายจำเนียรช่างม้าแลหมู่ไพร่เลวทั้งหลายจะเปนนาเท่าใด จึงพระกรุณาตรัสบัญชาว่า

นายร้อย	นา	200
ปลัดร้อย	นา	100
หัวสิบ	นา	30
ไพร่ห้วงาน	นา	25
ไพร่มีคร้ว (ลูกหมู่ที่มีครอบครัวแล้ว)	นา	20
ไพร่ราบ (ลูกหมู่ที่อายุ ๑๓ - ๑๗ ปี)	นา	15
ไพร่เลว (ลูกหมู่ที่มีอายุ ๑๒ ปีลงมา)	นา	10

(กฎตราสามดวง : กรมศิลปากร)

กฎหมายลักษณะขบถศึก

มาตรา 63

อนึ่งป่าดงทุ่งว่างร้างเซหาผู้อยู่ทำมาหากินมิได้ และผู้ใดชักชวนราษฎรให้เข้ามาทำกินเอาส่วยอากรขึ้นพระคลัง บำนาญเป็นลหุ

(กฎตราสามดวง : กรมศิลปากร)

ไอยการพระราชสงคราม

ข้อ 45

ถ้าผู้โคชนข้างชนะ บำเหน็จหมวดทองเสื่อสนอบทองปลายแขน ยกที่ขึ้นถึง 10000 ถ้านา 10000 แล้วให้ร่มกันทองคานหามทอง

(กฎตราสามดวง : กรมศิลปากร)

พระราชกำหนดใหม่

เจ้าหมูฝ่ายทหารพลเรือนพิจารณาถูกหมูๆ โด่กดี ซึ่งเป็นสัตว์ว่าทุกข์ยากไปเป็นทาสผู้มีชื่อ ...ก็ให้ป็นเป็นสามส่วน แลให้เอาไ้ราชการเดือนหนึ่งให้เจ้าเงินไ้เดือนหนึ่ง ให้ทำกินเป็นเสบียง เดือนหนึ่ง แลเจ้าหมูฝ่ายทหารพลเรือนทั้งปวงทำตามรับสั่งนี้...

(กฎตราสามดวง : กรมศิลปากร)

2.2.2 **กรณีการ ๓๓๓๓๓๓ (โลกทัศน์ชนชั้นนำสมัยรัชกาลที่ ๑ : ศึกษาจากเรื่อง ราชาราช สาม ก๊ก ไชอัน)** กล่าวว่าการเมืองของชนชั้นนำสมัยรัชกาลที่ ๑ ข้อมูลเอกสารที่ใช้เป็นหลักฐาน หลักในการศึกษา คืองานวรรณกรรม “แปล” ชิ้นเอก 3 เรื่องของยุคสมัย ได้แก่ ราชาราช สามก๊ก และ ไชอัน ซึ่งทั้งหมดเป็นวรรณกรรมในแนวใหม่ ทั้งในด้านรูปแบบและสารัตถะ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า นอกจากวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง สะท้อนให้เห็นถึงการขึ้นสู่อำนาจของชนชั้นนำ โดยการอ้างถึงสิทธิ กรรมในรูปลักษณะใหม่แล้ว ยังชี้ให้เห็นถึงอุดมคติแบบใหม่ของการเป็นผู้นำ คุณสมบัติ บทบาท และ ภาระหน้าที่ ที่กษัตริย์และขุนนางพึงมี ตลอดจนความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันด้วย โดยเฉพาะใน ราชาราช มีวัฒนธรรมการเมืองใกล้เคียงไทยมากกว่า สามก๊ก และ ไชอัน เนื่องจากเรื่อง ราชาราช มีที่มาจาก ชนชาติมอญ ซึ่งมีวัฒนธรรมและความเชื่อคล้ายกับไทย บางวัฒนธรรมของ ไทย ก็ได้รับมาจากมอญอีกด้วย เช่น เรื่อง ภาษา และ ขนบธรรมเนียมประเพณี (จิตร ภูมิศักดิ์ : 2526) ดังนั้น การศึกษาจากงานวิจัยนี้ สามารถนำมาอธิบายในเหตุการณ์ในอดีต ในด้านความเชื่อ ค่านิยม ที่ชนชั้นสูงรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติมาปรับบทบาทต่อการแสวงหาอำนาจ

2.2.3 **เกียรติศักดิ์ วงศ์มุกดา** กล่าวถึงสภาพการค้าของไทยระหว่าง ปี พ.ศ. 2325 - 2398 ซึ่งมีความสำคัญต่อโครงสร้าง ทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เป็นอย่างมาก การค้าขายภายในประเทศ ส่วนใหญ่จะนำผลผลิตที่เหลือใช้มาแลกเปลี่ยนซื้อขายซึ่งกันและกัน การค้าขายใน โดยทั่วไปตกอยู่ในมือของพ่อค้าชาวจีน สำหรับการค้ากับต่างประเทศ มีลักษณะเช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา คือ พระมหากษัตริย์หรือรัฐบาลยึดนโยบายการค้าแบบผูกขาด โดยระบบพระคลังสินค้า ตอนปลายสมัย รัชกาลที่ 2 ถึงรัชกาลที่ 3 การค้าขายเริ่มเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น แต่จากระบบพระคลังสินค้าและ

กฎเกณฑ์ทางการค้าบางอย่างทำให้พ่อค้าชาวยุโรปตะวันตกไม่พอใจ จึงส่งทูตเข้ามาเจรจาขอแก้ไขกฎเกณฑ์ต่างๆดั่งนั้นใน พ.ศ. 2398 เซอร์ จอห์น บาวริง จึงได้เข้ามาทำสัญญาทางไมตรีและการค้ากับไทย ทำให้ไทยต้องยกเลิกระบบพระคลังสินค้า เปิดประเทศทำการค้าอย่างเสรี ทำให้เศรษฐกิจสังคมไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองกลายเป็นการผลิตเพื่อเป็นสินค้าส่งออก ในระบบเศรษฐกิจแบบนี้ เงินตรา จึงเข้ามามีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของสังคมภายใต้ระบบเศรษฐกิจที่มีการขยายตัวทางการผลิตเพื่อเป็นสินค้าออกนั้นจะเริ่มกำเนิดของชนชั้นนายทุน

การศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งนำมาวิเคราะห์เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชนชั้นไพร่ ที่สร้างวรรณกรรม ประเภทเพลงกล่อมเด็ก มาเพื่อแสดงความรู้สึก ที่ตกอยู่ใต้อำนาจรัฐ ด้วยสภาพทางเศรษฐกิจของแต่ละสมัย จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตไพร่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามอำนาจที่รัฐจะแสวงหาผลประโยชน์สูงสุด ดั่งนั้นงานวิจัยนี้ จึงสามารถอธิบายภาวะทางเศรษฐกิจในอดีต ซึ่งมีความสอดคล้องกับเนื้อหาในเพลงกล่อมเด็ก และมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของไพร่ ซึ่งเป็นผู้สร้างอุดมการณ์ทางความคิด ผ่านเพลงกล่อมเด็ก

2.2.4 พุทธิศ อมาตยกุล ได้กล่าวถึงพัฒนาการของเพลงไทย เมื่อได้รับอิทธิพลจากฝรั่ง ซึ่งเริ่มเข้ามามีบทบาทในประเทศไทย สมัยรัชกาลที่ 4 จากนั้น คนตรีของไทยจึงได้รับการพัฒนาในรูปแบบใหม่รวมทั้งเครื่องดนตรี ลักษณะของบทเพลง แต่แท้จริงแล้วพัฒนาการของเพลงไทยเริ่มจากการร้องในบ้านเพื่อกล่อมลูก ต่อมาจึงนำสู่เพลงร้องพื้นบ้านที่ไม่มีดนตรี นอกจากเครื่องประกอบจังหวะ และเป็นเพลงร้องคลอคนตรี เช่น ร้องประกอบการแสดงละครมีคนตรีรับเรียกว่าเพลงไทยแท้ ดั่งนั้น เพลงกล่อมเด็กจึงถือว่าเป็นการส่งสัญญาณของความบันเทิง ที่เริ่มจากการระบายออกทางความคิด และความรู้สึกเพื่อระบายอารมณ์ ให้เกิดความผ่อนคลายจากเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน ที่สะท้อนเรื่องราวทางสังคมที่ต้องแบกรับภาระหน้าที่อันหนักหนาสาหัส หรือความรักที่มีต่อครอบครัว ด้วยเหตุนี้ สาระของแต่ละเพลง จึงสอดแทรกความหมายให้คิดและค้นหาเสมอ

2.2.5 ดวงเดือน หลงสวัสดิ์ อธิบายถึงเนื้อร้องและทำนองของเพลงกล่อมลูกภาคกลาง ซึ่งมีเนื้อร้องและทำนองที่เรียบง่าย สะท้อนถึงจินตนาการของผู้ขับร้อง แต่เมื่อความเจริญเข้ามาสู่หมู่บ้าน บทบาทและสถานภาพของเพลงกล่อมลูก ได้รับเปลี่ยนแปลง เป็นเหตุให้การคงอยู่ของเพลงกล่อมลูก จำกัดอยู่เฉพาะในรุ่นอายุประมาณ 50 ขึ้นไปที่อาศัยเพลงกล่อมลูกมารับใช้สังคม ดังเช่นดังอดีต ซึ่งเพลงกล่อมลูกคงจะจางหายไปจากชุมชนพร้อมๆ กับวัยของผู้สูงอายุที่ใกล้จะสิ้น ไปด้วยกาลเวลา จากการศึกษาในงานวิจัยนี้ กล่าวว่าเพลงกล่อมเด็กจะเริ่มสูญหายไปตามกาลเวลา แต่ขณะเดียวกันบทเพลงกล่อมเด็กบางเพลง เช่น เพลงจันทร์เจ้าขา กลับเป็นที่รู้จักแพร่หลายจนปัจจุบัน ด้วยสาเหตุใดที่บทเพลงนี้สามารถข้ามช่วงเวลามาได้ จึงนำพิจารณาจากเนื้อหา คำร้องที่เรียบง่าย แต่มีการเชื่อมโยงกับอำนาจในอดีต ด้วยสัญลักษณ์ที่ปรากฏในบทเพลง ฯลฯ ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษา

เพลงกล่อมเด็ก โดยนำสัญลักษณ์แห่งอำนาจเข้ามาสร้างความหมายและสาระให้กับเพลง ที่ยังคงอยู่คู่กับสังคมตราบนานกว่าจะไม่มีมีมนุษย์คนใดถือกำเนิดขึ้น

2.2.6 **จำเริญ แสงดวงแข** งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับเพลงกล่อมเด็กของชาวภาคใต้ ที่ได้สะท้อนถึงความเป็นอยู่ สภาพภูมิศาสตร์, ค่านิยม, อารมณ์ขัน และวรรณกรรมที่แพร่หลายในท้องถิ่นภาคใต้ ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ ซึ่งมีค่อระหว่างบุคคล ครอบครัว ศาสนา เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและข้าราชการ ในด้านโลกทัศน์ชาวใต้ในแง่ความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ที่เห็นว่าธรรมชาติ เป็นสิ่งงดงามน่าพิศวง มีคุณค่าต่อชีวิตที่ ประกอบไปด้วยปัจจัยสี่ เนื้อร้องเพลงกล่อมเด็กหลายบทได้แสดงถึงการปลูกฝังโลกทัศน์ให้แก่บุคคลตั้งแต่ยังเป็นทารก เพลงกล่อมเด็กภาคใต้นั้น นอกจากจะเป็นแหล่งรวมแนวคิดซึ่งสามารถวิเคราะห์หาโลกทัศน์ได้แล้ว ยังเป็นแหล่งรวบรวมภาษาเก่าๆ ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม และสภาพความเป็นอยู่ของท้องถิ่น ซึ่งการศึกษาเพลงกล่อมเด็กสามารถหาความรู้ใน ด้านอื่นๆ ได้อีกหลายด้าน

2.2.7 **สุชาติ แสงทอง** งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของนครและบทเพลงการเมืองไทย ตลอดจนศึกษาถึงนัยยะของนครที่มีความสัมพันธ์กับ โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมการเมืองในระดับต่างๆ จากการศึกษาพบว่าการต่อสู้ทางอุดมการณ์ทางการเมืองบางครั้งไม่เป็นเพียงการต่อสู้ของ 2 ขั้วการเมือง แต่แฝงด้วยนัยยะทางนครของกระบวนการต่อสู้ที่แต่ละฝ่ายพยายามช่วงชิงในการนำเสนอแนวคิดทางศิลปะ เช่นเพื่อรับใช้เจ้านาย และรับใช้ตนเอง รวมทั้งรับใช้อุดมการณ์การเมืองหลัก และนครการเมืองยังสามารถส่งผ่านความคิดให้เกิดแรงกระตุ้นต่อความสนใจของคนในสังคม ซึ่งบางครั้งมีรูปแบบ และ ไม่มีรูปแบบ ที่ตายตัว แก่นสาระที่ปรากฏในบทเพลงได้ถูกสร้างขึ้นมาจากสำนึกรวมหมู่ที่เกิดจากตัวตนทางสังคม บทเพลงการเมืองในอดีตได้แสดงถึงพลังการเคลื่อนไหวทางสังคมในแต่ละยุคสมัย ตลอดจน ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองไทยได้อย่างชัดเจน

2.2.8 **ภิญโญ จิตต์ธรรม** ได้รวบรวมเพลงกล่อมเด็ก หรือเพลงร้องเรือ หลายจังหวัดในภาคใต้ ตลอดจนพยายามตีความและอธิบายถึงความหมายของเนื้อร้อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยนี้หลายส่วน เพียงแต่ เพลงร้องเรือของ ภิญโญ ได้เน้นลักษณะทางภาษาในลักษณะหน่วยเสียงสำคัญของชาวใต้ และแสดงภาพของวิถีชีวิตสังคมทางภาคใต้อย่างเข้มข้น ในด้านของวัฒนธรรมจารีตประเพณี เช่น การสู่ขอลูกสาว การเลือกคู่ เป็นต้น จึงเป็นเหตุให้ต้องศึกษาเข้าไปถึงประวัติศาสตร์ของแต่ละจังหวัดทางภาคใต้ ที่มีความเชื่อมโยงกับศูนย์กลางอำนาจจากกรุงเทพฯ ที่สอดคล้องกับงานวิจัยนี้ ที่นำเนื้อร้องมาค้นหาสาระที่สะท้อนลักษณะทางอำนาจออกมาทางจากเพลงกล่อมเด็ก เพลงร้องเรือ ของชาวใต้ที่ ภิญโญ รวบรวมไว้มีเนื้อหาที่เสียดสีสังคม หรือ การแสดงความคิดที่มีต่อ

รัฐ ทั้ง ด้านการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ และ ด้านสังคม ล้วนแต่เป็นประโยชน์ต่อผู้เขียนเป็นอย่างมาก ที่นำมาศึกษาและค้นคว้าข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เพื่อสร้างสาระที่มีในเพลงกล่อมเด็กในเชิงอำนาจ

2.2.9 **คุณหัตถ์นาค** (เรื่อง กลอนกล่อมเด็ก และกลอนเด็กเล่น) มีเนื้อหาสอดคล้องกับการรวบรวมเพลงร้องเรือ เป็นอีกงานหนึ่งที่อธิบายและพยายามค้นหาถึงที่มาของเพลงกล่อมเด็กและผู้แต่ง แต่ก็เช่นเดียวกับงานเขียนและงานวิจัยอื่นที่ไม่ปรากฏไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งตรงกับที่ Arbuthnot ได้กล่าวไว้ในหนังสือ Children and Books (บทที่ 5) ว่า “คำกลอนเหล่านี้ เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ เพราะมาจากปากหลายปาก เมื่อมีการพิมพ์ก็เปลี่ยนแปลงไปตามการจัดพิมพ์แต่ละครั้ง ทั้งได้มาจากสถานที่ต่างๆ กัน ไม่รู้ว่าอันไหนเกิดก่อน” ทั้งนี้คงเป็นเพราะว่าอาจจะได้มีผู้ค้นคว้ารวบรวมก็ทั้งช่วงระยะเวลาห่างจากช่วงเวลาที่เกิดบทกลอนกล่อมเด็กนั้นๆ หลายศตวรรษ หรือหลายทศวรรษแล้ว จึงทราบแต่เพียงว่าเป็นบทกลอนต่างๆ ที่ ว่าตามกันมา เท่านั้น ซึ่งอาจคลาดเคลื่อนอยู่บ้างกับบางบทกลอนที่ผู้วิจัยพยายามจะเชื่อมโยงในแง่มุมของประวัติศาสตร์ แม้จะไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจน แต่อย่างน้อยก็สามารถอธิบายถึงช่วงเวลาที่เกิดปรากฏการณ์นั้นๆ จากสภาพเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม โดยผสมผสานกับเนื้อร้องในเพลงกล่อมเด็ก

อย่างไรก็ตาม หากจะกล่าวถึงที่มาของเพลงกล่อมเด็กจากหลายแง่มุม คงกล่าวได้แต่เพียงข้อสันนิษฐานเท่านั้น เช่น เกษม บุญศรี แสดงความคิดเห็นว่า เริ่มจากการที่หัวหน้าคนนำมเหศวรลูก ต่อมาบรรดาลูกบ้านได้กระทำตาม โดยยกหลักฐานจากวรรณคดีไทยเรื่อง “เวสสันดร ชาคก” กัมจักกุมาร มาอ้างอิงว่า เมื่อชูชกนำ 2 กุมาร มาถึงกลางป่า 2 กุมารคร่ำครวญอนไม่หลับ เทวดาจึงแปลงกายลงมาขับกล่อมให้บรรทม นอกจากนี้ยังมีหลักฐานทางด้านประเพณี คือประเพณีลงพระอุ ของพระเจ้าลูกเธอที่ยังทรงพระเยาว์ โดยมีนางข้าหลวงขับกล่อมพระบรรทมเวลาที่พระเจ้าลูกเธอนั้นยังทรงพระอยู่ (ประคอง สะสม, เอี่ยมพร กิจวิวัฒน์กุล, 2516: 132, 133) ในหนังสือบทเห่กล่อมพระบรรทมของกรมศิลปากร สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ ได้ทรงนิพนธ์คำนำ อธิบายว่าบทเห่กล่อมนี้เป็นของกวีแต่งขึ้นสำหรับข้าหลวงร้องเห่พระเจ้าลูกเธอที่ยังทรงพระเยาว์เวลาเฝ้าพระอุ ให้บรรทม (กรมศิลปากร : 2510) ซึ่งในทางตรงกันข้ามว่า เพลงกล่อมเด็คน่าจะเกิดขึ้นในหมู่ชาวบ้านก่อน (ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ : 2529) แล้วกระจายไปสู่ชนชั้นสูง โดยนำบทเพลงที่ใช้ไปดัดแปลงแก้ไขให้เป็นคำประพันธ์ ที่ถูกต้องตามแบบฉันทลักษณ์ มีสำนวนโวหารที่ไพเราะขึ้นกว่าเดิม ดังเช่น สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงนิพนธ์ไว้ใน สารานุกรมสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราจราชานุภาพ : 2504)

“บทเห่เจ้านายดูจำเป็นที่จะต้องแต่งขึ้นใหม่ ให้เป็นภาคเป็นภูมิสมแก่เจ้านาย จะเอาบทเห่ของชาวบ้าน เช่น “กินข้าวเหนียวหนึ่ง กินน้ำผึ้งกับนมควาย” มาใช้ก็เลวเต็มที่...(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราจราชานุภาพ : 2504)

ด้วยเหตุนี้ เพลงกล่อมเด็กจึงน่าจะเกิดขึ้นในหมู่บ้านแล้วจึงแพร่ไปสู่ชนชั้นสูง หากเกิดจากชนชั้นสูง นับว่ายากที่จะแพร่หลายมาสู่ชาวบ้าน เนื่องจาก ตามจารีต สิ่งที่เป็นของสูงของเจ้านาย ชนชั้นล่างมักไม่กล้าทำตามด้วยเกรงกลัวจะเกิดอัปรีชัญญ์ไร ทำทียมเจ้าเทียมนาย

2.2.10 ความรู้ทั่วไปของเพลงกล่อมเด็ก

วาสนา เกตุภาค (2521: 117) ได้กล่าวถึงเพลงกล่อมเด็กของไทยว่ามีอยู่แทบทุกถิ่น แต่ละถิ่นก็มีชื่อเรียกต่างกัน เช่น ภาคเหนือเรียกว่า เพลงฮือ หรือฮีนลูก ภาคใต้เรียกว่า เพลงน่องนอน เพลงซ่านอน สำหรับจุดมุ่งหมายของเพลงกล่อมเด็กน่าจะเหมือนกันคือ เพื่อให้เด็กเพลิดเพลิน และหลับง่าย นอกจากนี้บางเพลงที่มีเนื้อร้องซึ่งให้คิดแง่คิดบางอย่างก็อาจจะเป็นการอบรมสั่งสอนเด็กทางอ้อมในรูปแบบหนึ่ง

ผาสุก มุทธเมธา (2535 : 80) กล่าวถึงข้อมูลของเพลงกล่อมลูกว่าเป็นส่วนหนึ่งของคติชาวบ้าน ซึ่งคติชาวบ้านจะเป็นพื้นฐาน ในการพัฒนาชีวิตในวัยต่างๆ เมื่อวัยเด็ก เด็กจะเรียนรู้ภาษามนุษย์ได้เร็ว ถ้าเด็กได้ยินเสียงมนุษย์อยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็เสียงพูด เสียงขับกล่อม การเห่กล่อม เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาให้กับเด็ก และยังก่อให้เกิดความอบอุ่น ความปลอดภัย ช่วยให้เด็กหลับอย่างเป็นสุข

ถัดดา เหมทานนท์ (2529 : 1) กล่าวว่า เพลงเด็กเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่มีอยู่ทุกท้องถิ่น เป็นสิ่งที่เด็กคุ้นเคย และได้ยินได้ฟังมาตั้งแต่เยาว์วัย ผู้ใหญ่ร้องได้ เด็กร้องได้ ทั้งนี้เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน เนื้อหาของเพลงที่ผู้ใหญ่ใช้ล้อเลียน หรือปลอบเด็ก ส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวใกล้ตัวเด็ก หรือสอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ที่พบเห็นในการดำรงชีวิต เช่น ฝนตก แดดออก ฟ้าร้อง พระอาทิตย์พระจันทร์ เป็นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย